

JULEPOST –

Juleheftet som kom med postmannen på døra

av Arvid Løhre

Juleheftene er en del av norsk kulturhistorie. Nå har Tom Brenne utgitt det første bokverket om våre litterære julehefter. Uten å ha sett denne boka, vil jeg trekke fram at juleheftene også har en plass i norsk posthistorie. Fra 1946 til og med 1961 utga Norsk Postforbund sitt eget julehefte, som ble solgt til inntekt for feriehjemmene og Forbundets hjelpekasse. Og dette er verdt en liten omtale.

Boka til Tom Brenne handler om floraen av norske litterære julehefter fra 1880 til i dag. Det er snakk om ca 800 titler med til sammen 20 000 til 30 000 hefter. Gjennom mange år var juleheftene kulturbærere da vi var fattige på andre media. De første juleheftene kom tidlig på 1800-tallet. Det er kjent et hefte ”Julegave” fra Drammen i 1917. Heftene med kvalitet og firefarget omslag kom på 1880-tallet. I mellomkrigstiden blomstret antall utgivelser voldsomt opp. Mange organisasjoner markedsførte sin sak og skaffet seg inntekter gjennom utgivelse og salg av julehefter. Kristelige misjonsgrupper, avholdsorganisasjoner, politiske grupperinger, julehefter fra eget lokalmiljø, egen bransje og lokale idrettsforeninger. I 2009 er alle de gamle landsdekkende juleheftene for voksne forsvunnet, men det utgis et 30-talls julehefter, de fleste lokale.

Illustrasjonene viktige

Kunstreproduksjonene var et viktig del av innholdet i mange av heftene. I små landsens hjem og i trange bykår, det brede lag av folket, var illustrasjonene som en åpenbaring på det visuelle området. Dette var før fjernsynet, den gang avisene kun hadde råd til små sort-hvite illustrasjoner, og lokalavisene hadde knapt nok råd til det engang. Reproduksjonene havnet ofte på veggene, og det kunne like gjerne være på utedoen så vel som på stua.

De store forfatterne

For mange av leserne var kanskje juleheftet det første møtet med de store forfatterne. I juleheftene finner vi forfatternavn som Jonas Lie, Alexander Kielland, Knut Hamsun, Sigrid Undset og Arnulf Øverland. Johan Falkberget la alt annet litterært arbeid til side når deadline for juleheftene nærmet seg tidlig på sommeren. Betalingen var i de fleste tilfellene god og de nådde mange lesere gjennom heftene. Juleheftet til ”Magne”, utgitt av IOGT, hadde på det meste et opplag på 100 000. Men i en del tilfeller ble det lagt til grunn at forfatterne skulle bidra gratis.

Feriehjemmerke. Postverkets fagforeninger skaffet inntekter til feriehjemmene på mange måter. Dette er et merke på et postkort som er datert 1936. Det er mulig at dette merke er utgitt av Det Norske Postmannslag, og ikke Norsk Postforbund.

Norsk Postforbund (NPF)

NPF var organisasjonen til "Postverkets underklasser", personalet innen postomdeling, sortering og transport. I dag er NPF en del av "Postorg". Men postbudene representerte nok den største gruppen innen NPF, og det var denne gruppa som muliggjorde utgivelsen av et eget julehefte. Postbudene skulle levere posten på døra, og i byene medførte dette klatring i trapper og trasking i korridorer. Men det ble også mulighet for en helt annen kontakt med kundene, en kontakt som kun landpostbudene og pakkesjåførene opplever innen Postens distribusjon i dag.

Annonse fra Postsparebanken. Det var ikke mange annonser i "Julepost". Postsparebanken var en gjenganger.

”Postmannens jul” og ”Julepost”

Juleheftet til NPF føyde seg godt inn i rammen av norske litterære julehefter. Det første kom ut i 1946 og het ”Postmannens jul”. Ideen hadde de fra Svenske Postmannaförbundet. Året etter skiftet det navn til ”Julepost”, - et navn det beholdt til det gikk inn. Opplaget steg til 45 000 i 1950, og det var i hovedsak postbud og landpostbud som stod for salget direkte til sine kunder. Inntektene gikk til Forbundets hjelpekasse og feriehjemmene, og Postkom sitter i den dag i dag som eier av diverse feriehjem og hytter over hele landet. Så innsatsen bar åpenbart frukter.

Store forfattere i ”Julepost”

I julepost finner vi artikler om Henrik Wergeland, P. Chr. Asbjørnsen, H. C. Andersen, Per Sivle, Ludvig Holber og Jørgen Moe, så det litterære har fått sitt. Vi finner lyrikk av forfattere som Magnhild Haalke, Arnulf Øverland, Lars Fredin og Arne Paasche Aasen også, naturligvis. Mange av novellene holder også god kvalitet, takket være forfattere som Bjørn Rongen, Kåre Holt, Alf Prøysen, Johan Bojer, Nils Johan Rud, Johan Falkberget, Odd Bang Hansen og Arthur Klæbo, for å nevne noen.

Da Bjørn Storberget skrev om juleheftene i bladet POST i 1976, nevnte han ikke sin egen innsats. Men postmannen og forfatteren Bjørn Storberget er selvfølgelig også representert.

Postkasseloven og ”Julepost”

I 1952 vedtok Stortinget en ny postkasselov, det var et tillegg til Postloven. (Sirk. 22/1952 side 119). Det var stor strid om loven, som ville medføre at posten skulle leveres i postkasseanlegg i første etasje i bygårder, og i postkasser ved porten i villastrøk.

Forskriftene lot vente på seg, og først i 1958 begynte Postverket å montere postkassestativer i trappeoppgangen m.v. Bakgrunnen for loven var personalmangel, men kundene mente at de hadde krav på å få levert posten til døra og at loven representerte et tilbakeskritt.

Så selv om det kanskje ikke er helt riktig å si at ”Julepost” forsvant med postkasseloven, så forteller historien til bladet om kontakten mellom postkundene og Postverkets ansikt utad, – det lokale postbudet, før postkasseloven ble gjennomført fullt ut. Men det var til slutt Landsstyret i NPF som fant ut at trykking og distribusjon av bladet ikke ga tilstrekkelig overskudd. ”Julepost” utkom med siste nummer til jul i 1961.

Så hvis du er så heldig at du kommer over et gammelt og slitt eksemplar av "Julepost", vit at det representerer et stykke post- og kulturhistorie. Det har vært en del av den tunge julebøra til et postbud, slept rundt i kulde og desembersnø, opp og ned bratte trapper. Og det ble solgt til inntekt for postbudets kolleger i vanskeligheter, – og for sommerferiedrømmen.

God jul!

Kilder:

Smalberget, Thorsten (2002): "Postbudenes kamp gjennom 120 år. Oslo og Akershus krets av Norsk Postforbund 1881-2000", side 72: "Bladet som forsvant med postkasseloven", Oslo.

Storberget, Bjørn (1976): "Julehefter – noe å hefte seg ved" i "POST. Blad for Postverket" nr. 4/1976, Postdirektoratet, Oslo.

Andreassen, Thorleif (2009): "Hamsun, Lie og Undset skrev i julehefter. Bok om 130 år med julehefter." Aftenposten - fakta, Kultur nr. 494, side 6-7, søndag 29. november 2009, Oslo.